

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת חיי שרה

א. מדרש רבה.
פרק כג' פסוק א':

ב. (קהלת א.ה) אִנְרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ - אָמַר ר' אָבָא בַר
רַבְנָא: וְכִי אֵין אָנּוּ יוֹדְעִין שְׁנַרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ? אֵלָּא עַד שְׁלֵא לְשָׁרְיָה הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא שְׁמִשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק הוּא מוֹרִיחַ שְׁמִשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק חֲבֵרוֹ - יוֹם שְׁמַת ר' עֲקִיבָא
נוֹלַד רַבִּינּוּ וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'; יוֹם שְׁמַת רַבִּינּוּ נוֹלַד רַב אָדָא
בַר אֲהֵבָה וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'; יוֹם שְׁמַת רַב אָדָא בַר אֲהֵבָה
נוֹלַד רַבִּי אָבוּן וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'; יוֹם שְׁמַת ר' אָבוּן נוֹלַד ר'
אָבוּן בְּרַה וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'; יוֹם שְׁמַת ר' אָבוּן נוֹלַד אָבָא
הוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרִיָה וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'; יוֹם שְׁמַת אָבָא הוֹשַׁעְיָא
נוֹלַד ר' הוֹשַׁעְיָה וְקָרְאוּ עָלָיו: 'וְנִרְח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'. עַד שְׁלֵא הַשְׁקִיעַ שְׁמִשׁוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה הַזֶּה הוֹרִיחַ שְׁמִשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֵאמַר: (במדבר כו, יח) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח
לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ; עַד שְׁלֵא שְׁקַעַה שְׁמִשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בְּנִרְחַה שְׁמִשׁוֹ שֶׁל עֲתַנְיָאֵל בֶּן
קְנֹז, שְׁנֵאמַר: (יהושע ט"ז, יח) 'וַיִּלְכְּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן קְנֹז; וַעַד שְׁלֵא שְׁקַעַה שְׁמִשׁוֹ שֶׁל
עָלֵי נִרְחַה שְׁמִשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל: (שמואל ג, ג) 'וַיִּנְרַח אֱלֹהִים כְּרַם יִכְבֵּה וְשְׁמוּאֵל שָׁכַב
בְּהִיכַל ה' וְגו' - אָמַר ר' יוֹחָנָן: כִּהְדָא עֲגֹלְתָא תְּמִימָתָא. עַד שְׁלֵא הַשְׁקִיעַ הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא שְׁמִשְׁהָ שֶׁל שְׂרָה הַזֶּה הוֹרִיחַ שְׁמִשְׁהָ שֶׁל רַבְקָה, בְּתַחֲלָה: (בראשית כב, ב) 'הִנֵּה
יִלְדָה מִלְּכָה גַם הוּא בָּנִים וְגו'', וְאַחַר כֵּן: 'וַיְהִי חַיֵּי שְׂרָה וְגו'.

שאלות

1. מה כאלתו de המדרש ואינה סוף כאלה היא זו?
2. פרשנו מביא דולמאות לרוב להוכחת מסקנתו, התוכף דולמאות המדלים בין הדולמאות וכך להצדיק את ריבויין?
3. מה המיוחד במקרה שלנו de שרה ורבקה?
4. מה הצטט הרציון המרכזי בכל זה?

* * *

ב. כלו יקר.

פרק כג' פסוק א':

כי האשה יש לה צער לדה והריון, ורשות
בעלה עליה, ואין כל ימיה נקראו חיים. ויש
אומרים שאברהם לא חי כל ימיו הקצובים
לו, שהרי נחסרו מן ימיו חמש שנים כדי שלא
יראה את עשו יוצא לתרבות רעה, לכך נאמר
"אשר חי", כי אלו השנים היה חי, מקלל שיש
עוד ימים אחרים שהיו ראויין אליו כפי טבעו,
ולא היה חי בהם, לפי שנתקצרו ימיו כאמור.

[א] ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו'.
באברהם נאמר: "אלה שני חיי
אברהם אשר חי" (להלן כהנא), הוסיף לומר
"אשר חי", כי היה איש חי רב פעלים בדיעות
ה' כל ימי חייו, כי בן שלש שנים הכיר
בוֹרָאוּ, מה שאין בן בישמעאל שעשה תשובה
בבואו בימים. ובשרה לא נאמר 'אשר חיתה',

חיי שרה

דְּבַר אַחַר, לְפִי שִׁמִּים הָאֲחֵרוֹנִים הֵם יָמֵי צַעַר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ" (קהלת יב, א), עַל כֵּן נִקְרְאוּ שָׁנִים הָאֲחֵרוֹנִים לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהֵם יָמֵי צַעַר, אֲבָל הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים נִמְשָׁלוּ לְיָמִים אֲחֵדִים בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם.

וְיָמָה שְׁנָאֵמַר בְּמִסְפָּר גְּדוֹל "שָׁנָה" "שָׁנָה" לְשׁוֹן יָחִיד, "מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה", וּבְמִסְפָּר קָטָן "שָׁנִים", "וְיָשְׁבַע שָׁנִים", לְפִי שֶׁהַחֲסִידִים, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל יָמֵיהֶם שְׁלָמִים, מְכַל מְקוֹם יוֹתֵר הֵם קוֹנִין שְׁלָמוֹת בְּשָׁנִים הָאֲחֵרוֹנִים הַקְּרוּבִים לְשַׁעְרֵי מוֹת מִבְּיָמִים הַקּוֹדְמִים, הֵן מִצַּד שְׂזַקְנֵי תְלַמִּידֵי חֲכָמִים מוֹסִיפִין חֲכָמָה, הֵן מִצַּד שְׂאֵז הֵם הוֹלְכִים וּמִתְקַרְבִּים בְּיוֹתֵר אֶל הָאוֹר הַנִּצְחִי, עַל כֵּן כָּל הַשָּׁנִים הַקּוֹדְמִים הֵם נֶחֱשָׁבִים לְשָׁנָה אַחַת בְּעֶרְףְּ הַשָּׁנִים הָאֲחֵרוֹנִים, לְפִי שֶׁמִּצַּד רַבּוֹי הַשְּׁלָמוֹת שְׁנִקְנָה בָּהֶם, גַּם הַשָּׁנִים דּוֹמוֹת לְמִרְבוֹת. לְכַף נֹאמַר לְשׁוֹן זֶה גַּם בְּאַבְרָהָם וַיִּצְחָק. וְאַצֵּל יִשְׁמַעֵאל אֶתִי שֶׁפִּיר יוֹתֵר מִכָּלֵם, כִּי עָשָׂה תְּשׁוּבָה סוּף יָמָיו.

מִלּוֹח

1. מַה הַהֶבְדֵּל בְּכַרְסֵנוּ מֵחֵין כּוּ בְּיֵאוֹר אִבְרָהָם לְצוּמַת הָאֲחֵרִים וְלֵמָּה זֶה חֹסֵף?
2. לֵמָּה לְדַעַתוֹ אֵין לְכַתּוֹב כֵּךְ אֵלֶּכּ אִשְׁמַעֵאל?
3. מַה הַסִּיבָה עַם אֵלֶּכּ עֵרָה הַלֵּשׁוֹן שׁוֹנָה?
4. מַה דַּעַת "הַיֵּשׁ אֹמְרִים" וְלֵמָּה?
5. כַּרְסֵנוּ מֵתִיחַס לְצַנִּין לְשׁוֹן-דְּקוּקֵי עֲבוּרָנוּ כֵּלֶּל אֵינוֹ עֵלְמָה, מַה הַסְּמָרוֹ לְשִׁמּוֹ שׁוֹנָה מֵחֵין הַשָּׁנִים?
6. הַאֵם עֲמַדְתוֹ הֵינָה מְכוּוֹן אֹפְסִימֵי אוֹ לֵא?
7. לְצוּמַת דַּעַתוֹ הַצִּיקְרִית מֵהוּא כַּרְסֵנוּ דַּעַת שׁוֹנָה מִ"דְּבַר אַחַר" מַהִי?
8. אֵינָה מֵהֵן נִרְאִית לֶכּ יוֹתֵר?

* * *

ג. סְפּוּרָנוּ .

פָּרַק כֵּג' פְּסוּק ד':

(ד) גֵּר וְתוֹשֵׁב. וּבְשִׁבִיל הַיּוֹתֵי "גֵּר" אֵין לִי פֶה קָבֵר, כְּאֲמָרוֹ "וַיִּמֵּי לֶךְ פֶּה כִּי חִצְבֶּת לֶךְ פֶּה קָבֵר" (ישעיהו כב, טו). וְהַטַּעַם¹⁰ שְׂאֵנִי מִבְּקֶשׁ לְקִנּוּתוֹ הוּא מִפְּנֵי שְׂאֵנִי "תוֹשֵׁב" עִמָּכֶם, שְׁבֹאֲתִי לְהַשְׁתַּקְּעַ לֹא לְגוֹר בְּלִבְדִּי. תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת קָבֵר. הַסְּפִימוֹ¹² שֶׁתִּהְיֶה לִי אֲחֻזַּת קָבֵר¹³, כְּאֲמָרוֹ "לְאַבְרָהָם לְאַחֻזַּת קָבֵר מֵאֵת בְּנֵי חַת"¹⁴ (להלן פְּסוּק ב).

"מֵאֵן ה' לַחַת לְהֵלֶךְ עִמָּכֶם" (שם כב, יג) וְעוֹד, (שֵׁלָא כְּהַרְמַב"ן). 13. וְלֹא סַתֵּם "קָבֵר" שְׁחֵיבִים לַחַת אִפִּילוֹ לְגַר, אֵלֹא "אֲחֻזַּת קָבֵר" לְאָדָם הַבֵּא לְהִיאַחֵז (=לְהַתְּיָשֵׁב יְשִׁיבַת קִבְעַ) בְּמִקּוֹם. וְכֵן בְּרַמְבַּ"ן. 14. שְׁהוּא סִיּוּם כָּל הַעִיִּסְקָה הַזֹּאת. מִכֵּאן עַד סוּף פִּרְשַׁת הַעִיִּסְקָה נִתּוֹן הַדִּיּוֹן בֵּין אֲבָרָהָם וּבֵין אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם בְּמַגְמָה לְהַבְטִיחַ גַּם אֶת הָאֲחֻזָּה (שְׁהוּא עֲנִין קִבּוּעַ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ) וְגַם אֶת הַקָּבֵר (שְׁהוּא הַזְּכוּת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֲחֻזָּה זֹאת לְמַטְרָה מְסוּיַמַּת זֹאת).

9. מִצּוּדַת (בַּעֲקֻבוֹת רַד"ק): וְלִפִּי שֶׁחֲשַׁב (שְׁבַנָּא) לְמַסּוֹר אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּיַד סַנְחַרִּיב, אִמְרוּ לוֹ: מַה לֶּךְ חֶלֶק בְּעִיר הַזֹּאת?! (עכ"ל). כְּלוּמַר חֲצִיבַת קָבֵר מִצִּינַת אֶת בֵּית הָאֲחֻזָּה שֶׁל אָדָם בְּמִקּוֹם מְסוּיָם. 10. כִּי 'מֵמָּה נִפְשֵׁךְ! אִם הוּא גֵר, הִרִי בְּאֵמַת אֵינוֹ זְקוּק לְאַחֻזַּת קָבֵר! 11. וּפִירוּשׁ הַכְּתוּב הוּא שְׁהוּא עוֹמֵד לְעִבּוֹר מִמַּעַמַּד "גֵּר" שְׁהִיָּה לוֹ עַד כִּה אֵל מַעַמַּד "תוֹשֵׁב". וְכֵן פִּירַשׁ הַרְמַב"ן, שֵׁלָא כַּפְרִש"י. 12. נִתְּיָן בְּמִשְׁמַעוֹת לַחַת רִשׁוֹת כְּמוֹ "וַיִּמָּאן אָדוּם נִתָּן אֶת יִשְׂרָאֵל" (בְּמַדְבָּר כ, כֵּא).

עֵלְמוֹת

1. לֵמָּה מֵיֵאֵר כַּרְסֵנוּ רֵאִיָּה מֵסַנְא הַסּוֹפֵר כֵּאֵר עַם כֵּלֶּל לֵא מוֹזְכֵר כֵּר וְלֹא תוֹסֵף?
2. מַה נִּימוּקוֹ עַל אִבְרָהָם כְּדַבֵּר הַצּוּק לְרִכִּישַׁת אֲחֻזַּת קָבֵר?
3. אֵיךְ אָדַם יוֹכַל לְהַחֲלִיף מַעַמַּד בְּצַנִּין זֶה?
4. שֵׁנֵי דְבָרִים הַסְּדִיר אִבְרָהָם כֵּאן עִם בְּנֵי חַת, מַה הֵם וְמַה חֲסִיבוֹתֵם עֲבוּרוֹ וְעֲבוּרָנוּ?

* * *

ד. תוספת ברכה.

פרק כג' פסוק טו':

ביני ובינך מה היא (כ"ג ט"ו)

רש"י מפרש הלשון ביני ובינך — בין שני אוהבים כמונו. ואף כי אפשר לפרש בין שני אנשים נכבדים כמונו, אך אם כן היתה כונתו, ה"ל לו לומר בינך ובני, להקדים כבודו של אברהם, כנהוג בדבור של כבוד, אבל אם הפירוש בין שני אוהבים, שפיר אמר מקודם ביני, יען כי הוא באהבתו לאברהם ה"ל יותר בטוח מאשר באהבתו של אברהם אליו, יען "כי אין אדם יודע מה בלבו של חבירו" (פסחים נ"ד ב'), ותופסין קודם את הודאי, והוא אהבתו שלו לאברהם.

ועפ"י סברא זו אפשר לפרש בפרשה לך (י"ג ז') ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, ומתבאר במדרשים (והובא ברש"י) שרועי אברהם הוכיחו את רועי לוט על מעשה גזל שהיו עושים. ולא נתבאר מניין לדרוש זה, וגם מה דחקם לדרוש כן.

אבל לפי שבארנו, דהלשון "בין" הראשון הוא העיקר והיסוד, ואם כן איך יתכן שרועי אברם יתחילו בריב, והו"ל לומר בין רועי לוט ובין רועי אברם, לכן מפרשים דהמריבה היתה על ענין מוסרי, שרועי אברם הוכיחו לרועי לוט על מעשיהם גזל, ומדת ריב מוסרי רצויה וע"ד הכתוב (מיכה ו' ב') שמעו הרים את ריב ה', ולכן כתיב מקודם רועי מקנה אברם.

שאלות

1. פרשנו מחיין בצנין לצוני, האם זה כפ"ל משמעותי?
2. איך הוא מסביר את ההבדל בין שתי האפשרויות ומשמעותם למצפה?
3. מכאן צוהר פרשנו לנושא יותר מורכב בצ"ט, מה המציה אצל רוצי אברהם ול"ט?
4. מה "מכריחו" לפרש כפי שפרש?
5. היש לכך משמעות רצונית?

* * *

ה. אור החיים.

פרק כג' פסוקים יט'-כ':

יט"כ) ואחרי כן וגו' ויקם וגו'. צריך לדעת למה הצריך לומר ואחרי כן כי מוכן הוא מסדרם של דברים שאחרי כן הוא שקבר. עוד למה הצריך לומר פעם ב' ויקם השדה, אכן הכתוב יכוון להודיע כי היתה הקנייה ככל משפטי הקנין והוא אומרו ואחרי כן פרוש אחר ששקל אברהם לעפרון דמי המערה בזה סלק עפרון זכותו מעל הקרקע כמו שכתב רמב"ם פ"א מהלכות זכיה ומתנה וז"ל שהגוי מעת שלקח הדמים סלק זכותו וישאל לא קנה עד שיגיע שטר לידו ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדבר שקל המחזיק בהם זכה ע"כ.

הרי שיועיל נתינת המזון שלא נשאר לגוי זכות בה, ולזה תועיל לגמור הקנייה ביד אברהם באמצעות החזקה שהחזיק בה בפה שקבר בה את שדה אכל אם היה קובר את שדה קדם הגם שהיה נותן אחר כך כסף השדה לא היה זוכה בנתינת הכסף לבדה כפזר בלא חזקה:

ויקם השדה לומר כי אחר שקבר אברהם וגו' בזה השלמה הקימה של השדה לאברהם וזולת זה הגם שבדרך עפרון נחממה גזרתו שסלק זכותו אכל עדין אינו נקרא של אברהם כפי הדין כפזר ואחר שקבר וגו' ויקם וגו':

שאלות

1. מה הן אפלותיו של פרשנו ואיזה סוג אפלות אלה?
2. פרשנו מדעים כי היתה הקנייה והמכירה לפי כל כפ"ל הטקס והקניין, למה חשוב לו להדעים זאת?
3. מה ראייה מביא פרשנו מן הרמב"ם?
4. מה הוא מחדש בצנין "ויקם"?

* * *